

ks. prof. dr hab. Jacek Hadryś
Kierownik Zakładu Teologii Systematycznej
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej

Duchowość Świeckiego Instytutu Karmelitańskiego „Elianum”

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Teologiczny
Toruń 2021, s. 317.

Doktorant: **mgr lic. Dorota Benkowska**

Promotor: **ks. dr hab. Stanisław Suwiński, prof. UMK**

1. Temat, problem i cel rozprawy

Celem rozprawy zatytułowanej „Duchowość Świeckiego Instytutu Karmelitańskiego «Elianum»” jest ukazanie bogactwa duchowości wymienionego w tytule świeckiego instytutu życia konsekrowanego. W świecie, w którym następuje wyraźny rozwój techniczny i umysłowy człowieka, a któremu przy tym towarzyszy kryzys podstawowych wartości chrześcijańskich, rodzą się nowe formy dążenia do doskonałości ewangelicznej. Są one świadectwem ciągle niezaspokojonego dążenia do świętości w różnych stanach życia w Kościele. Dawniej dążenie do doskonałości chrześcijańskiej w życiu konsekrowanym kojarzono najczęściej ze stanem zakonnym. Konstytucja apostolska Piusa

XII Provida Mater Ecclesia (2.02.1947) była rewolucyjna na tamte czasy, gdyż otworzyła drogę do przeżywania życia konsekrowanego przez osoby świeckie. Odpowiadając na potrzeby współczesnego świata odrzucającego wartości ewangeliczne, instytuty są świadectwem, że można łączyć życie w pełni świeckie ze wskazaniem Ewangelii bez uszczerbku zarówno dla zachowania stanu świeckiego, jak i ideałów radykalizmu ewangelicznego. Jedno i drugie uzupełniają się, tworząc bogactwo formy przyczyniającej się do odnowy Kościoła i świata. Osoby żyjące według tej formy życia konsekrowanego składając profesję rad ewangelicznych realizują swoje powołanie w życiu rodzinnym (jeśli mieszkają np. razem ze swoimi rodzicami), zawodowym i społecznym, zasadniczo zachowując dyskrecję w kwestii słubowanych rad ewangelicznych. Włączeni w świat ontologicznie, nie opuszczają go, tylko uświęcają, niejako od środka, próbują zmieniać historię i rzeczywistość według myśli Bożej. Rady ewangeliczne są dla nich środkiem do zdobycia pełniejszej wolności i bycia znakiem sprzeciwu wobec prądów współczesnego świata, które stoją w sprzeczności z wartościami ewangelicznymi. Również charyzmat Instytutu „Elanium”, który łączy ideał życia kontemplacyjnego z codzienną aktywnością, ułatwia realizację tej drogi. Problem badawczy dysertacji dotyczy zatem duchowości tegoż Świeckiego Instytutu Karmelitańskiego „Elanium”. Podstawowe założenie problemowe dysertacji zawiera się w pytaniu: „Jak łączyć życie kontemplacyjne z żarliwym apostołstwem, żyjąc w świecie i pośród spraw życia codziennego?” W rozprawie Autorka z powodzeniem starała się dać odpowiedź na powyższe pytanie.

Nie da się ukryć, iż zajęcie się przez Doktorantkę duchowością Instytutu „Elanium” jest zasadne i bardzo potrzebne. Wiele osób szuka

możliwości realizowania rad ewangelicznych w sposób stały i konkretny bez wstępowania na drogę życia zakonnego. Duchowość karmelińska jest szeroko znana i ceniona, a praktykowanie jej w sposób zobowiązujący w codziennym życiu w świecie pociąga wielu. Temat, problem i cel dysertacji są jasno i konkretnie określone i nie budzą żadnych wątpliwości.

2. Baza źródłowa oraz metoda pracy

Bogata baza bibliograficzna została opisana we wstępie rozprawy (s. 12-13) oraz podana w bibliografii (s. 286-308). Należy podkreślić wielość i obszerność tekstów źródłowych, z którymi musiała się zmierzyć Doktorantka. Rzeczywiście, „przekopanie się” przez tak obfity materiał źródłowy budzi szacunek i świadczy o ogromie pracy wykonanej przez Doktorantkę. Jak wiadomo, są różne możliwości uporządkowania i przedstawienia w bibliografii materiałów źródłowych, dokumentów Kościoła, opracowań, literatury przedmiotu i pozostałych tekstów, Autorka uczyniła wszystko pod tym względem wręcz perfekcyjnie. Owszem, można się zastanawiać, czy np. wyodrębnienie w osobnym punkcie pism świętych nie byłoby bardziej czytelne, jednakże bibliografia w obecnej formie również jest bardzo przejrzysta i prawidłowo zapisana. Sam podział bibliografii jest prawidłowy, ale Doktorantka nie wyjaśniła w swojej pracy kolejności zamieszczenia w poszczególnych jej częściach różnych pozycji i trudno wywnioskować, czy i w których miejscach zastosowała kolejność alfabetyczną, a może chronologiczną czy też według hierarchii ważności tekstów, czy być może doszło do pomyłki. Przy przygotowaniu dysertacji do druku wydaje się

konieczne dodanie takiego wyjaśnienia lub dokonanie korekty zapisu niektórych pozycji.

Do osiągnięcia celu pracy jej Autorka wykorzystała metodę analityczno-syntetyczną oraz historyczną. Przedstawiona rozprawa ma strukturę monografii, w której opracowaniu zastosowano wskazania z zakresu metodologii teologii duchowości. Autorka pracy rozpoczęła wypełnianie postawionych sobie zadań od analizy archiwaliów i materiałów formacyjnych. Podstawowym kierunkiem była synteza materiału badawczego (zwłaszcza dokumentów archiwalnych) oraz ich analityczne odniesienie do duchowości instytutu „Elanium”. Bogaty materiał źródłowy został skonfrontowany z tekstami Pisma Świętego i dokumentami Kościoła dotyczącymi instytutów świeckich. Elementy duchowości Instytutu „Elanium” skonfrontowano również z poglądami autorów współczesnych monografii poświęconych zagadnieniu świeckich instytutów życia konsekrowanego. Wydaje się, że w tym opisowym przedstawieniu zastosowanej metody wszystko zostało powiedziane czytelnie i przekonująco. Rzecz jasna można było skorzystać z innych metod badawczych stosowanych ogólnie w teologii i w teologii duchowości, jednakże ta opisana przez Autorkę dysertacji jest adekwatna zarówno dla zagadnienia, którego opracowania się podjęła, jak i dla pełnego wykorzystania istniejących materiałów źródłowych.

3. Struktura i wartość merytoryczna rozprawy

Strukturę pracy tworzy pięć rozdziałów poprzedzonych wstępem i zwieńczonych zakończeniem. Pierwszy rozdział ukazuje genezę i historię powstawania Instytutu. Rozdział ten przedstawia pewne elementy duchowości Ojców Założycieli odpowiedzialnych za tworzenie nowej wspólnoty instytutowej i jej wpływ na kształt duchowości „Elanium”. Ta część monografii jest poświęcona także uwarunkowaniom zewnętrznym, które wpływały na rozwój instytutu, czyli chodzi o kontekst historyczny, klimat społeczno-polityczny ówczesnej Polski i kontekst eklezjalny. Historia powstawania „Elanium” ukazuje jego „karmelitańskie korzenie” – zakorzenienie w Tradycji i charyzmacie Karmelu. Drugi rozdział przedstawia w sposób analityczno-syntetyczny konstytutywne podstawy instytutu „Elanium”, czyli duchowość karmelitańską, zakorzenienie w słowie Bożym, wymiar kontemplacyjny życia konsekrowanego oraz diakonię w apostołstwie – codzienne świadectwo życia. Rozdział trzeci prezentuje specyfikę duchową karmelitańskiego instytutu. Instytut, którego pierwotną przyczyną i inspiracją jest Duch Święty, pragnie swoją konsekrację przeżywać nie tylko na wzór Maryi, ale i z Maryją. Członkinie zawierają Jej swoje powołanie, pogłębiając ducha maryjnego na co dzień. Żyjąc w świecie, w ramach instytutu życia konsekrowanego, pragną realizować drogę radykalizmu ewangelicznego poprzez śluby rad ewangelicznych. Radykalizm życia członkiń jest rozszerzony o przyrzeczenie pokory i cichości. Specyfikę duchową stanowi również życie świeckie, które jest „terenem” apostołstwa członkiń. Rozdział czwarty nakreśla

charyzmat Świeckiego Instytutu Karmelitańskiego pod wezwaniem św. Proroka Eliasza. Realizacja owego charyzmatu „Elianium” dokonuje się na płaszczyźnie wewnętrznej, tzn. wewnątrz wspólnoty, i zewnętrznej, obejmującej wkład członkiń w życie Kościoła, a konkretnie jego lokalnych wspólnot, pośród których żyją. Sposoby realizacji charyzmatu wspólnoty instytutowej określają ściśle jej konstytucje. W tym rozdziale została ukazana postawa Eliasza, który głosił prawdę, przeciwstawiał się zachowaniom idolatrycznym, małoduszności, prowokował do zmiany życia, by realizować wolę Bożą, ukazywał szersze perspektywy w Bożej chwale. W tym duchu także naśladują go członkinie Instytutu. Życie Eliasza charakteryzowała bogomyślność. Ona też jako cecha charakterystyczna charyzmatu eliańskiego polega na takim życiu wewnętrznym członkiń Instytutu, które prowadzi do stałej pamięci o obecności Boga i spełniania wszystkiego dla Jego chwały. We współczesnym świecie członkinie starają się być także prorokami nadziei zachęcającej do przewycięzania pesymizmu, narzekania, niezadowolenia i bierności w życiu chrześcijańskim. Piąty rozdział pracy został poświęcony formacji w Instytucie. Karmelitański Instytut „Elianium” przywiązuje wielkie znaczenie do formacji na wszystkich jej etapach, także do formacji permanentnej. Formacja prowadzi do życia charyzmatem Instytutu oraz do coraz doskonalszej realizacji jego misji. Obejmuje zdobywanie wiedzy teoretycznej, ale i umiejętności wprowadzania jej w codzienne życie. Jej zadaniem jest troska o rozwój życia teologalnego członkiń, ale także przygotowuje je do życia w świecie, żeby dokonywały wyborów zgodnych z wolą Boga, uczy zastosowania różnych form apostołstwa zgodnych z duchem karmelitańskim. Stały kontakt ze wspólnotą zapewnia realizację reguł Konstytu-

cji. Na końcu pracy, po bibliografii, Autorka umieściła streszczenie w języku polskim i angielskim (s. 309-317).

Struktura pracy jest logiczna, kompletna, Autorka w pełni wywiązała się z postawionego sobie zadania. Podsumowanie z prawidłowym podaniem tez i wniosków do których doszła w trakcie badań, zamieściła w zakończeniu rozprawy (s. 282-285), aczkolwiek wydaje się, że można było tezy i wnioski podać bardziej konkretnie, precyzyjniej. Jednakże i tak podsumowanie pozwala stwierdzić, iż Doktorantka posiadała zdolność dokonywania merytorycznie prawidłowej oceny przeprowadzanych badań, stawiania odpowiednich tez oraz wyciągania prawidłowych wniosków. Plusem jest przedstawienia w zakończeniu rozprawy dalszych perspektyw badawczych, aczkolwiek szkoda, że w bardzo ogólnikowej formie.

Na uznanie zasługuje też komunikatywny język rozprawy i bardzo dobra znajomość techniki pisania pracy naukowej. Doktorantka z dużą starannością przygotowała tekst rozprawy. Rzeczami, które by warto poprawić w przypadku publikacji pracy, to ujednolicenie formy stosownych opisów (np. zawsze zastosować osobową bądź nieosobową, pojedynczą lub mnogą, np. s. 104), wykreślenie jednego z wniosków z badań podanego już we wstępie (s. 14) oraz oceny pracy w ostatnim zdaniu tegoż wstępu (s.15 – ocena należy do recenzentów), połączenie w niektórych miejscach tekstów zbyt rozdrobnionych poprzez zbyt częste rozpoczynanie od nowego akapitu (np. s. 103).

Warto pamiętać, iż nikt dotąd nie zajął się w sposób naukowy i całościowy opracowaniem duchowości Świeckiego Instytutu Karmelitańskiego „Elanium”, stąd solidna praca badawcza pani Doroty Benkow-

skiej wnosi konkretny wkład w polską duchowość, a jednocześnie może pomóc osobom interesującym się życiem konsekrowanym w świecie w rozpoznaniu powołania i podjęciu zgodnej z wolą Bożą decyzji.

4. Pytania do Autorki rozprawy

Byłbym wdzięczny za udzielenie odpowiedzi na następujące pytania dotyczące rozprawy oraz zagadnień w niej poruszanych:

1. Proszę wyjaśnić podkreślony poniżej fragment zdania z 11 strony wstępu, gdyż nie znalazłem w pracy wyjaśnienia tychże słów: „Potrzeba opracowania duchowości tego Instytutu wynika z faktu, że jak dotąd nie dokonano tego jeszcze na podstawie większości źródeł znajdujących się w Archiwum Domu Macierzystego Instytutu *Elianum* w Czernej”.
2. W rozdziale dotyczącym specyfiki Instytutu są m.in. paragrafy bądź punkty dotyczące rad ewangelicznych oraz świeckości. Proszę wyjaśnić na czym polega specyfika przeżywania rad ewangelicznych i świeckości w *Elianum* skoro są one wpisane w duchowość każdego instytutu świeckiego, a zostały umieszczone w tymże rozdziale, czyli jako coś specyficznego?
3. Czy, a jeśli tak to jakie wnioski z przeprowadzonych badań można wysnuć, w kontekście aktualnej sytuacji Kościoła i świata, dotyczące życia duchowego świeckich?

Konkluzja

Rozprawę doktorską pani mgr lic. Doroty Benkowskiej oceniam pozytywnie. Doktorantka wykazała się znajomością podjętego zagadnienia oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzenia tego w żaden sposób nie osłabiają przedstawione wcześniej drobne uwagi krytyczne, które jednak warto uwzględnić w przypadku przedstawienia dysertacji do druku, co osobiście gorąco polecam.

Moim zdaniem rozprawa doktorska pani Doroty Benkowskiej w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim w oparciu o Ustawę z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U z 2017 r., poz. 1789) oraz Rozporządzenie z 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora. Wobec powyższego wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie mgr lic. Doroty Benkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. Jacek Hadożyś

Poznań, dnia 16 lipca 2021 r.